

14. TINGIMUSLIK ARMASTUS

Lubage mul kirjeldada ühte viisi, kuidas meritokraatia praktiline, instrumentalistlik meelelaad võib teatud juhtudel vääristada püha liitu: lapse ja vanema suhet.

Tänapäevasel lastekasvatusel on kaks olulist eripära. Esiteks kiidetakse tänapäeval lapsi enneolematult palju. Dorothy Parker teravmeelitses, et Ameerika Ühendriikides lapsi mitte ei kasvatata, vaid kehutatakse – neile pakutakse süüa, peavarju ja aplausi. Tänapäeval on see veel rohkem nii. Lastele räägitakse lakkamatult, kui erilised nad on. 1966. aastal oli vaid umbes 19 protsenti keskkoolilõpetajate keskmine hinne A või A-. 2013. aastal oli Los Angelese California ülikooli (UCLA) sisseastunute uurin-gute järgi sama keskmine hinne 53 protsendil keskkoolilõpetaja-test. Noori inimesi ümbritseb sedavõrd palju kiitust, et nad seavad endale ülikõrgeid eesmärke. Ernst & Youngi ühe uuringu põhjal arvab 65 protsenti üliõpilastest, et neist saavad miljonärid.³²⁹

Teine eripära on see, et lapsi lihvitakse enneolematult palju. Vähemalt haritumatesse ja varakamatesse ühiskonnaklassidesse kuuluvad vanemad kulutavad varemate põlvkondadega võr-reldes laste eest hoolitsemisele palju enam aega, investeerides nende oskustesse ning sõidutades neid trennidesse ja proovidesse. Richard Murnane Harvardi ülikoolist selgitas välja, et kõrghari-dusega vanemad investeerivad aastas ühe lapse huviharidusse 5700 dollarit rohkem kui 1978. aastal.³³⁰

Need kaks olulist suundumust – rohkem kiitust ja rohkem hoolitsust – moodustavad huvitavaid kombinatsioone. Lapsed on armastusega üle ujutatud, kuid sageli on selline armastus eesmärgi-

pärane. Lapsevanemad külvavad lapsed üle kiindumusega, kuid see ei ole tavaline kiindumus, vaid meritokraatlik – see on põimunud sooviga aidata saavutada oma lastel maist edu.

Mõni lapsevanem kujundab oma armastusavaldusi alateadlikult nii, et suunata oma järeltulijaid käituma moel, mis nende arvates viib saavutuste ja õnnelikkuseni. Vanemad muutuvad eriti innukaks, kui nende laps õpib kõvasti, harjutab palju, võidab esikoha, saab sisse prestiižsesse ülikooli või liitub auseltsiga (tänapäeva koolides tähendab sõna „au“ heade hinnete saamist). Vanemlik armastus muutub teenetepõhiseks. Ei ole lihtsalt „Ma armastan sind“. On „Ma armastan sind, kui sa vastad minu mõõdupuule. Kui sa vastad mu mõõdupuule, külvan su üle kiituse ja hoolega.“

Võrreldes tänapäevaste lapsevanematega, kes ütlevad küsitlajaile, et nad tahavad, et nende lapsed mõtleksid oma peaga, ütlesid lapsevanemad 1950. aastail suurema tõenäosusega, et nad eeldavad lapselt kuulekust. Kuulekussoov pole siiski kadunud, vaid lihtsalt läinud põranda alla – selgest reeglite ja loengute süsteemist, piitast ja präänikust kiituste ja laituste poolvarjatud maailma.

Teenetepõhise armastuse varjus hiilib oht, et armastus kaob, kui laps valmistab pettumuse. Vanemad eitaksid seda, aga tingimusliku armastuse oht peitub just siin. Tingimusliku armastuse varjatud kohalolek tekitab hirmu – hirmu, et pole olemas täiesti turvalist armastust, et pole olemas täiesti turvalist paika, kus noor inimene saaks olla täiesti aus ja tema ise.

Teisest küljest võivad vanemate ja laste suhted olla lähedasemad kui kunagi varem. Lapsed, isegi ülikoolieas, suhtlevad oma vanematega pidevalt. Vaid kergete kõhklustega on noored inimesed leppinud neid ümbritseva tohutu saavutustesüsteemiga. Nad allu-

vad sellele, sest igatsevad heakskiitu, mida jagavad täiskasvanud, keda nad armastavad.

Kogu olukord on siiski plahvatusohtlikum, kui esmapilgul paistab. Mõni laps eeldab, et selline teenetega läbipõimunud armastus on kõiksuse loomupärane kord. Tillukesed heakskiitvad ja laitvad vilgatused on suhtlustritesses niivõrd sügavale sisse kootud, et neid ei tajuta. Järjest süvenev arvamus, et teiste armastuse ärateenimiseks on vaja käituda teatud moel, tekitab tohutuid sisepingeid. Sisimas kardab laps paaniliselt kaotada kõige sügavamaid suhteid, mida ta tunneb.

Mõni lapsevanem suhtub alateadlikult lapsesse kui millessegi, mis sarnaneb kunstiprojektiga, mida saab vormida vaimsete ja emotsionaalsete korralduste andmisega. Nõudmises, et lapsed käiksid ülikoolis ja elaksid elu, mis annab vanematele teatud staatuse ja valmistab heameelt, on veidi lapsevanemlikku enesemetlust. Lastel, kes pole oma vanemate armastuses kindlad, tekib tohutu armastuse nälg. Selline tingimuslik armastus on nagu hape, mis söövitab lapse seesmist mõõdupuud, tema võimet otsustada ise oma huvide, karjääri, abielu ja üldse elu üle.

Vanema suhe lapsesse peaks olema üles ehitatud tingimusteta armastusele – kingitusele, mida ei saa osta ega ära teenida. Tingimusteta armastus on meritokraatliku loogika väline ning see on kõige lähem jumalikule armulikkusele, mis inimesel on võimalik saavutada. Ülaltoodud juhtumite puhul aga on surve saavutada edu Aadam I maailmas kahjustanud suhet, mis peaks järgima teistsugust loogikat – Aadam II moraali loogikat. Seetõttu on paljude meie ühiskonna laste südamed katkised.

15. SELVEPILTIDE AJASTU

Selline kultuuriline, tehnoloogiline ja meritokraatlik keskkond ei ole meid muutnud hukkaläinud barbariteks. Küll aga ei suuda me end enam moraalselt nii selgesti väljendada. Paljud meist tunnetavad vaistlikult, mis on hea ja mis halb, kuidas tekivad headus ja iseloom, kuid see kõik on hägune. Paljudel meist puudub selge arusaam sellest, kuidas kujundada iseloomu, puudub konkreetne viis, kuidas sellistest teemadest mõelda. Meile on arusaadavad väli- sed, tööga seonduvad asjad, aga ebaselged seesmised, moraalsed teemad. Meie suhe moraalsusega on nagu Victoria ajastu inimeste suhe seksiga – kõik on eufemismide taha peidetud.

See kultuurinihe on meid muutnud. Esiteks oleme muutunud materialistlikumaks. Tänapäeva üliõpilased ütlevad, et nad väärtustavad rohkem raha ja karjääriedu. Igal aastal küsitlevad Los Angelese California ülikooli teadurid Ameerika Ühendriikide esimese aasta tudengeid nende väärtushinnangute ja elule esitatavate ootuste kohta. 1966. aastal ütles 80% esmaskursuslastest, et neil on kindel soov arendada välja tähendusrikas elufilosoofia. Tänapäeval ütleb sama vaid alla poole esmaskursuslastest. 1966. aastal pidas rikkaks saamist oluliseks elueesmärgiks 42% tudengitest. 1990. aastaks nõustus sama väitega 74% õpilastest. Majanduslik kindlustatus, mis oli kunagi väärtuste nimekirja keskpaigas, jagab nüüd õpilaste nimekirjas esikohta. Teisisõnu tundsid õpilased 1966. aastal, et on oluline end vähemalt näidata filosoofilise ja tähendust oluliseks pidava inimesena. 1990. aastaks ei tundunud enda sellisena esitlemine õpilastele enam vajalik. Nad tundsid, et on täiesti vastuvõetav öelda, et nad on huvitatud peamiselt rahast.³³¹

Tänapäeval elame märksa individualistlikumas maailmas. Kui usud alandlikult, et sa pole piisavalt tugev enda nõrkuste alistamiseks, siis tead, et sõltud välisest lunastavast abist. Olles aga uhkelt veendunud, et tõeseimad vastused peituvad sinu sisemuses, pead tõenäoliselt tegema teistega vähem tegemist. Ootuspäraselt on pidevalt halvenenud lähedased sõprussuhted. Aastakümnete eest ütlesid inimesed küsitlajaile tavaliselt, et neil on neli kuni viis lähedast sõpra, kellele nad saavad rääkida kõigest. Tänapäeval on tavaline vastus kaks kuni kolm sõpra, ning nende inimeste arv, kellel usaldusalused puuduvad täielikult, on kahekordistunud. 35% vanemaealistest täiskasvanutest on enda sõnade järgi tundnud end pikemat aega üksildasena; kümme aastat tagasi oli vastav protsent 20.³³² Samal ajal on vähenenud inimestevaheline usaldus. Uuringutes küsitakse: „Kas Teie arvates on enamik inimesi usaldatavad või tuleb inimestega asju ajades olla alati ettevaatlik?“ 1960. aastate alguses olid enamik küsitletutest arvamusel, et üldiselt võib inimesi usaldada. 1990. aastail aga oli umbusaldajaid 20% võrra enam kui usaldajaid ja järgnenud aastail on nende hulk veelgi kasvanud.³³³

Inimesed on muutunud vähem empaatiliseks – või vähemalt kirjeldavad nad ennast vähem empaatilisena. Ühes Michigani ülikooli uuringus leiti, et tänapäeva üliõpilastel on teiste inimeste tunnete mõistmise võime võrreldes nende 1970. aastate eelkäijatega langenud 40% võrra. Suurim langus toimus pärast 2000. aastat.³³⁴

Ka avalik keelekasutus on moraalselt laostunud. Google'i Ngram-programm mõõdab sõnakasutust. Google võib raamatute ja teiste trükiste sisu läbi kammida kuni aastakümnete taha ulatuva

ajani. Kui sisestad otsisõna, saad vaadata, milliseid sõnu on aastate lõikes kasutatud sagedamini ja milliseid harvemini. Viimase mõnekümne aasta jooksul on märgatavalt kasvanud enesekohaste sõnade ja väljendite hulk – näiteks *self* (mina) ja *personalized* (isikupärastatud), *I come first* (mina ise olen kõige tähtsam) ja *I can do it myself* (saan ise hakkama) – ning märgatavalt kahanenud kogukondlike sõnade hulk – näiteks *community* (kogukond), *share* (jagama), *united* (ühendatud) ja *common good* (ühine hüve).³³⁵ Kasvanud on majandusse ja ärivaldkonda puutuvate sõnade arv, samal ajal kui moraalsuse ja iseloomu kujundamisega seotud sõnakasutus on kahanemas.³³⁶ Selliste sõnade nagu *character* (iseloom), *conscience* (südametunnistus) ja *virtue* (vooruslikkus) kasutus vähenes 20. sajandi jooksul.³³⁷ Sõna *bravery* (vaprus) kasutus kahanes 20. sajandi jooksul 66%. Sõna *gratitude* (tänuikkus) kasutatakse 49% vähem. Sõna *humbleness* (tagasihoidlikkus) 52% vähem ja sõna *kindness* (lahkus) 56% vähem.

See Aadam II laiali pudenenud sõnavara on omakorda põhjustanud moraalset väljendusraskust. Praegusel moraalse autonoomia ajastul öeldakse, et iga inimene peab ise endale ilmavaate looma. Kui su nimi on Aristoteles, saad sellega ehk hakkama. Kui ei ole, siis ilmselt ei saa. Christian Smith Notre Dame'i ülikoolist uuris 2011. aastal ilmunud raamatut „Üleminekus kaduma läinud“ („Lost in Transition“) kirjutades Ameerika Ühendriikide üliõpilaste moraalset poolt. Ta palus neil kirjeldada mõnda moraalset dilemmat, millega nad viimati silmitsi seisisid. Kaks kolmandikku tudengitest kas ei osanud kirjeldada moraalset probleemi või kirjeldasid probleeme, mil ei olnud midagi pistmist moraaliga. Näiteks ütles üks õpilane, et viimane moraalne dilemma tekkis tal siis,

kui ta oli auto ära parkinud, aga tal polnud parkimisautomaadi jaoks piisavalt raha.

„Paljud neist ei ole varem selliste moraali puutuvate küsimuste üle, mida neile esitasime, eriti või üldse mitte pead murdnud,“ kirjutasid Smith ja ta kaasautorid. Nad ei saanud aru, et moraalne dilemma tekib siis, kui omavahel põrkuvad kaks enam-vähem võrdse kaaluga moraalset väärtust. Enamjaolt arvati, et moraalse valiku tegemine tähendab lähtumist sellest, kas valik tundub sissimas õige ja kas see tekitab meeldivaid emotsioone. Üks õpilane tõi vastuseks tavapärase seisukoha: „Ma arvan, et õige on see, mis tundub mulle õige. Kuna igaüks tunnetab asju omamoodi, ei saanud ma teiste eest öelda, mis on õige ja mis vale.“³³⁸

Kui usud, et lõplikku tõde teab sinu Tõeline Mina, muutud loomulikult emotivistiks ja langetad moraalseid otsuseid enda seest üles kerkivate tunnete põhjal. Loomulikult muutud relativistiks. Ühel Tõelisel Minal puudub alus teisele Tõelisele Minale hinnagu andmiseks või temaga vaidlemiseks. Loomulikult muutud individualistiks, sest lõplik vahekohtunik on su seesmine tõeline mina, mitte mõni kogukondlik norm või tähtis väline asjaolu. Loomulikult kaotad kontakti moraalisonavaraga, mis on vajalik selliste küsimuste üle mõtisklemiseks. Loomulikult muutub su siseelu ühetasasemaks – eetiliste otsuste tegemise innustavate tip-pude ja ahastama panevate kuristike asemel on laugjad künkad – ei midagi, mille pärast ülearu muretseda.

Vaimse ruumi, mida kunagi täitis moraalne võitlus, on järkjärgult hõivanud võitlus saavutuste nimel. Moraalsus on asendunud kasulikkusega. Aadam II asemele on tulnud Aadam I.

16. VÕLTS ELU

1886. aastal avaldas Lev Tolstoi kuulsa novelli „Ivan Iljitši surm“. Novelli peategelane on edukas advokaat ja kohtunik, kes riputab ühel päeval oma uues uhkes korteris akna ette kardinaid, kuid kukub veidralt külje peale. Esialgu ei pea ta seda millekski, kuid seejärel tekib talle suhu kummaline maitse ning ta jääb haigeks. Lõpuks taipab 45aastane mees, et ta on suremas.

Iljitš oli elanud tõusvas joones kulgevat viljakat elu. Tolstoi jutustab meile, et ta oli „andekas, lõbus, heasüdamlik ja seltsiv inimene, kes seejuures ometi täitis rangelt seda, mida ta pidas oma kohuseks; oma kohuseks aga pidas ta kõike seda, mida peeti selleks kõrgel seisvate isikute poolt“^{##.339} Teisisõnu oli ta oma aja moraali-ökoloogia ja sotsiaalse staatuse süsteemi edukas toode. Tal oli hea töö ja suurepärase maine. Ta abielusuhted olid külmad, kuid ta veetis perega vähem aega ja pidas seda normaalseks.

Iljitš püüab naasta endise mõttelaadi juurde, aga tõtliku surma kohalolek tekitab teistsuguseid mõtteid. Ta mõtleb erilise hellusega oma lapsepõlvele, aga mida rohkem ta mõtleb täiskasvanupõlvele, seda vähem rahuldav see tundub. Ta oli kiirustanud abiellu poolkogemata. Aasta aasta järel oli raha hõivanud ta tähelepanu. Ta karjääri tipphetked tunduvad nüüd tühised. „Võib-olla ei elanud ma nii nagu vaja?“ küsib ta endalt ühtäkki.³⁴⁰

Kogu lugu keerleb mõistete *kõrge* ja *madal* ümber. Mida kõrgemale liigub peategelane väliselt, seda madalamale langeb sisemiselt.

Kasutatud Jüri Piigi tõlget: Lev Tolstoi. Kreutzeri sonaat. Tallinn 1998, „Ivan Iljitši surm“. – Tlk.

Tal tekib kujutus elatud elust kui „järjest kasvava kiirusega langevast kivist“.³⁴¹

Talle meenub, et ta oli tundnud kergeid, vaevu hoomatavaid impulsse võidelda ühiskonna poolt heaks ja kohaseks peetava vastu. Ta ei olnud aga pööranud neile erilist tähelepanu. Ta mõistab nüüd: „Tema amet, elukorraldus ja perekond, need ametialased ning ühiskondlikud huvid – kõik need võisid olla ebaõiged. Ta püüdis kõike seda kaitse alla võtta, ning tundis äkki, kui võrdmannetu oli kõik see, mida ta kaitses. Tegelikult ei olnudki, mida kaitsta.“³⁴²

Tolstoi läheb Ivan Iljitši Aadam I elu maha salgamisega ilmselt liiale. Kogu ta elu ei olnud võlts ja kasutu. Ta maalib siiski ilustamata portree mehest, kel puudub enne surmaga silmitsi seismist sisemaailm. Neil viimastel tundidel näeb mees viimaks vilksamisi midagi, mida ta oleks pidanud teadma algusest peale: „Ta langes auku ja seal, augu põhjas, hakkas miski helendama ... Samal silmapilgul langes Ivan Iljitš auku, nägi valgust ja talle sai selgeks, et ta elu ei olnud see, mis oleks pidanud olema, kuid et seda võib veel parandada. Ta küsis eneselt, missugune tema elu oleks pidanud olema, ning jäi kuulatama.“

Paljud meist on Ivan Iljitši olukorras, tajudes, et meid ümbritsev sotsiaalne süsteem sunnib meid elama teatud laadi küündimatut välist elu. Ometi on meil midagi, mida Iljitšil polnud: aega vigade parandamiseks. Küsimus on, kuidas seda teha.

Vastusena peaks valdavatele kultuurituultele vähemalt mingil määral vastu seisma. Vastusena tuleb ühineda mõne vastukultuuri liikumisega. Et elada sündsat elu ja tegeleda hingeharidusega, on tõenäoliselt vaja välja öelda, et Suurt Mina tagant õhutavad jõud, mis on mitmel moel küll vajalikud ja vabastavad, on läinud liiale.

Oleme tasakaalust väljas. Tõenäoliselt oleks vaja olla ühe jalaga saavutusmaailmas ja teise jalaga mõnes vastukultuuri liikumises, mis on saavutuseetosega vastuolus. Ilmselt on vaja taastada tasakaal Aadam I ja Aadam II vahel ja mõista, et Aadam II on olulisem kui Aadam I.

17. ALANDLIKKUSE KOODEKS

Iga ühiskond loob endale oma moraaliökoloogia. Moraaliökoloogia on teatud normide, oletuste, uskumuste ja käitumuslike tavade kogum ning iseenesest tekkivate moraalsete nõudmiste institutsionaliseeritud kogum. Valitsev moraaliökoloogia julgustab meid olema teatud laadi isikud. Kui käitunud ühiskonnas valitseva moraaliökoloogia järgi, teenid inimestelt naeratusi ja leiad toetust samal moel jätkamiseks. Teatud ajahetkel kehtiva moraaliökoloogia suhtes ei valitse ühiskonnas kunagi üksmeel – alati on mässajaid, kriitikuid ja kõrvalejäänuid. Igasugune moraalne kliima on siiski ühine vastus antud hetke probleemidele ja see kujundab inimesi, kes selle tingimustes elavad.

Viimase mõnekümne aasta jooksul oleme rajanud moraaliökoloogia ümber Suure Mina, ümber uskumuse inimeses peituvast kuldsest kujust. See on toonud kaasa nartsissismi ja eneseülisutamise vohamise. See on pannud meid keskenduma oma loomuse välisele, Aadam I küljele ja eirama Aadam II siseilma.

Tasakaalu taastamiseks, Aadam II taasavastamiseks, ülistuskõne väärtuste viljelemiseks tuleb tõenäoliselt taaselustada ja

järgida midagi, mille jätsime kogemata selja taha: moraalse realismi vastutraditsiooni, seda, mida olen kutsunud „kõvera puu“ koolkonnaks. Tõenäoliselt tuleb moraaliökoloogia rajada selle koolkonna ideedele, järgida nende poolt kõige olulisematele küsimustele antud vastuseid. Millele peaksin suunama oma elu? Kes ma olen ja milline on mu loomus? Kuidas peaksin kujundama oma loomust, et see muutuks päev päeva järel paremaks? Milliseid vourusi on kõige olulisem arendada ja milliseid nõrkusi peaksin kõige rohkem kartma? Kuidas kasvatada oma lapsi, tunnetades täielikult nende olemust ning pakkudes praktilisi ideid, kuidas rännata mööda pikka iseloomu kujundamise teed?

„Kõvera puu“ traditsiooni määratlevad teesid on laiali pillutatud mööda selle raamatu peatükke. Mõtlesin, et ehk oleks kasulik need kokku koondada ja siinkohal punktidenä lühidalt üle korrata, kuigi nende esitamine nummerdatud loeteluna kipub neid lihtsustama ja kujutama lihtsakoelisemana, kui need tegelikult on. Üheskoos moodustavad need teesid „Alandlikkuse koodeksi“, mis annab selge pildi sellest, mille nimel ja kuidas elada. Selle „Alandlikkuse koodeksi“ põhiteesid on järgmised.

1. Me ei ela õnne, vaid pühaduse nimel. Otsime päevast päeva naudinguid, kuid sisimas on inimesed õnnistatud moraalse kujutusvõimega. Kõik inimesed soovivad elada mitte ainuüksi naudinguterikast, vaid eesmärgipärast, õiglast ja vouruslikku elu. John Stuart Mill ütles, et inimestel on kohustus saada aja jooksul moraalsemaks. Parim elu on suunatud kasvavale hingesuurusele ja seda toidavad moraalne rõõm, vaikne tänutunne ja eduka moraalse võitluse kõrvalsaadusena saabuv rahu. Täendusrikas elu on seesama igavikuline nähtus, teatud

ideaalide kombinatsioon ja mõne mehe või naise võitlus nende ideaalide nimel. Elu on põhiolemuselt moraalne, mitte hedonistlik draama.

2. Esimene tees määratleb elu eesmärgi. Pikk tee iseloomuni algab täpse arusaamisega inimloomusest; selle arusaamise tuum on tõdemus, et inimene on mõrane olend. Me kaldume loomupäraselt olema isekad ja liialt enesekindlad. Kaldume end nägema universumi keskpunktina, justkui tiirleks kõik ümber meie. Otsustame teha ühte, aga teeme teist. Teame, mis on sügavamõtteline ja elus oluline, kuid ometi taotleme pealiskaudset ja tühist. Lisaks ülehindame oma tugevust ja mõistuspäraseme oma äpardumisi. Teame vähem, kui arvame end teadvat. Anname järele lühiajalistele himudele, kuigi teame, et ei tohiks. Kujutame endale ette, et hingelisi ja moraalseid vajadusi saab rahuldada staatuse ja aineliste esemetega.
3. Kuigi oleme puudulikud olendid, oleme samas tõeliselt õnnistatud. Oleme sisimas kahestunud, meis on nii hirmsat kui ka armsat. Me küll patustame, kuid meil on ka võime pattu ära tunda, pattu häbeneneda ja patust jagu saada. Oleme nii nõrgad kui ka tugevad, nii seotud kui ka vabad, nii pimedad kui ka kaugele nägijad. Seega suudame iseendaga võidelda. Iseendaga võitlevas inimeses on midagi kangelaslikku – südametunnistuse piinapingile tõmmatuna ja piineldes elab ta ometi edasi ja muutub tugevamaks, ohverdades maise edu seesmise võidu nimel.
4. Võitluses seesmise nõrkusega on suurim voorus alandlikkus. Alandlikkus tähendab tunda oma loomust ja kohta ilmaruumis. Alandlikkus tähendab teada, et oled võitluses oma nõrkustega kaotaja pool. Alandlikkus tähendab teada, et vaid sinu isiklikust andekusest ei piisa sulle antud ülesannete lahendamiseks. Alandlikkus tuletab

sulle meelde, et sa ei ole universumi keskpunkt, vaid teenid suuremat süsteemi.

5. Peamine patt on uhkus. Uhkus on keerdsõlm tunnetusaparaadis. Uhkus ei lase meil näha meie loomuse kahestatust. Uhkus ei lase meil näha meie endi nõrkusi ja paneb meid arvama, et oleme paremad, kui tegelikult oleme. Uhkus muudab meid enesekindlamaks ja väiklasemaks, kui peaksime olema. Uhkus muudab raskeks haavatavuse näitamise neile, kelle armastust vajame. Uhkus muudab võimalikuks tundetuse ja julmuse. Uhkuse tõttu püüame tõestada, et oleme teistest paremad. Uhkus tekitab pettekujutluse ja lubab meil uskuda, et oleme oma elu loojad.
6. Kui ellujäämine on tagatud, saab pattude vastu ja vooruslikkuse eest peetud võitlusest elu keskne draama. Ükski väline konflikt ei ole nii tähtis või dramaatiline kui sisemine võitlus oma puudustega. See võitlus, näiteks isekuse või eelarvamuse või ebakindlusega, annab elule mõtte ja vormi. See on palju olulisem kui väline tõus mööda eduredelit. See võitlus pattudega on suur väljakutse, mistõttu pole elu ei tühine ega mõttetü. Seda lahingut on võimalik pidada hästi või halvasti, tõsiselt või elurõõmsalt. Nõrkustega võideldes tuleb sageli otsustada, millist osa endast arendada ja millist mitte. Pattude ja nõrkustega võitlemise eesmärk ei ole „võit“, sest see pole võimalik; eesmärk on muutuda paremaks nende vastu võitlemisel. Pole vahet, kas töötad riskifondis või vaesteabiorganisatsioon. Kangelasi ja tohmaneid on mõlemas maailmas. Kõige olulisem on see, kas sa oled valmis seda võitlust pidama.
7. Iseloom kujuneb seesmise vastasseisu tulemusel. See on kogum kalduvusi, soove ja harjumusi, mis tekivad tasahilju sisemise nõrkuse vastu võitluse tulemusel. Sa muutud distsiplineeritumaks, taktitundelisemaks ja

armastavamaks tuhande tillukese enesekontrolli nõudva teo, jagamise, teenimise, sõpruse ja rafineeritud nau-
dingu kaudu. Tehes distsiplineeritud ja hoolivaid vali-
kuid, talletad teatud kalduvused aegamisi oma meeltesse.
Suureneb tõenäosus, et sa soovid edaspidi õigeid asju ja
teed õigeid tegusid. Tehes isekaid, julmi või kaootilisi
valikuid, käib su sisemus ajapikku alla, sa muutud heit-
likuks või killustud. Võid oma tuuma kahjustada ka väär-
ritute mõtetega, isegi kui sa ei kahjusta nendega kedagi
teist. Võid oma tuuma ülendada, hoides end vaos, kuigi
keegi ei näe. Kui sa sel moel endale sidusat iseloomu ei
loo, puruneb su elu varem või hiljem kildudeks. Sinust
saab oma kirgede ori. Kui sa aga harjud ennast distsipli-
neerima, muutud püsikindlaks ja usaldusväärseks.

8. See, mis juhib meid eksiteele, on lühiajaline – himu, hirm, edevus, aplus. See, mida nimetame iseloomuks, püsib pikka aega – julgus, ausus, alandlikkus. Iseloomuga inimesed on võimelised pikaajaseks samasuunaliseks kohusetundlikkuseks ning nad on võimelised jääma nii heas kui ka halvast püsivalt seotuks inimeste, eesmärkide ja kutsumustega. Iseloomuga inimestel on ka toimumisraadius. Nad ei ole lõpmatult paindlikud, vabalt triivivad ja üksildased. Nad on kinnitatud püsivate sidemetega olulise külge. Intellektuaalses plaanis on neil põhitõdede osas kindlad veendumused. Emotsionaalses plaanis on nad osa tingimusteta armastuste võrgustikust. Tegutsemise plaanis on nad püsivalt pühendunud ülesannetele, mida pole võimalik lõpetada ühe inimese eluajal.
9. Ükski inimene ei ole võimeline saavutama enesevaldamist iseseisvalt. Üksikisiku tahe, mõistus, kaastunne ja iseloom ei ole pidevaks isekuse, uhkuse, ahnuse ja enesepetmise alistamiseks piisavalt tugevad. Igaüks vajab lunastavat abi väljastpoolt – Jumalalt, perekonnalt, sõpradelt, esi-

vanematelt, reeglilt, traditsioonidelt, institutsioonidelt ja eeskujudelt. Selleks, et võitlus iseendaga oleks edukas, tuleb endas tekitada kiindumustunne. Selleks, et saada hakkama jõududega enda sisemuses, pead toetuma millelegi endast väljaspool. Tuleb tugineda kultuuritraditsioonile, mis harib südant, mis edendab teatud väärtusi, mis õpetab meile, mida tunda teatud olukordades. Me peame oma võitlusi samal ajal kui teised ja piirid meie vahel on ähmased.

10. Lõpuks päästab meid kõiki armulikkus. Nõrkusevastane võitlus on sageli U-kujuline. Elad oma elu ja ühtäkki paisatakse sind rajalt – olgu siis enese alla matva armastuse, läbikukkumise, haiguse, töökaotuse või saatusekäänaku tagajärjel. Kõigepealt edened, seejärel taganed ja seejärel edened taas. Taganedes tunnistad oma vajadust ja loovutad krooni. Tekitad ruumi, mille teised saavad täita. Sinna ruumi voolab armulikkus. See võib tulla sõprade ja perekonna pakutud armastusena, ootamatult ilmunud võõra abina või Jumalalt. Sõnum aga on üks ja seesama. Sa oled omaks võetud. Sa ei vehkle meeletult, sest käed hoiavad sind üleval. Sa ei pea võitlema koha pärast, sest sind on omaks võetud ja heaks kiidetud. Pead lihtsalt omaks võtma teadmise, et sind on omaks võetud. Tänuikkus täidab hinge, tekib soov teenida ja vastata samaga.
11. Nõrkuse alistamine tähendab sageli oma mina vaigistamist. Vaid oma mina vaigistamise, oma ego hääle summutamise kaudu saad vaadata maailmale selge pilguga. Vaid oma mina vaigistamise kaudu saad avaneda välistele jõuallikatele, mida vajad. Vaid tundliku ego vaigistamise läbi saad võitlusega kaasnevatele rõõmudele ja muredele reageerida tasakaalukalt. Nõrkusega võitlemiseks on vaja harjumust end tagaplaanil hoida – vaoshoitust, tagasi-